

ՀԱՅՐԵՆԻԳ

Գ Ա Ի Ա Ռ Ա Կ Ա Ն

Լ Ր Ա Գ Ի Ր

Ամեն ԵՐԵՎԱՆԻ օրերը կը հրատարակուի: Պոստի համար 50 րոպե գինն է 2 արծաթ Մեծիսկանի: Բոլորատարուքեան ծախքը բաժանորդաց վրայ: Իսկ գաւառացի համար 2 1/2 արծաթ Մեծիսկան: Ծանուցման տողը 2 զրո:

Գաւառաց քղաքաւորի ծախքը բաժանորդաց չ'վերաբերիր: Լրագրոյս վերաբերեալ որ եւ է գրութիւն ուղղելի առ Տճօրեմ-իմրացի Մ. Յ. Մեկրեան ի կ. Պոստի Զիմպիլի խան վերնա-լարկ բն. 10:

ԱԶԳԱՅԻՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ԵՒ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

Օտանեան հզօր ինքնակալ Օգոստափառ Սուլթանը որոյ վերջին և ազնիւ զգացումները, իւր երկրին և ժողովրդեան յառաջագործութեան համար ունեցած փայլուն ու աշխատութիւնը աշխարհի յայտնի են, ուղեով իւր ամեն կարգի հպատակաց փնտրելու առաջն թարեկեցիկ ընել և հարստահարութեանց ազդեցութեամբ հաւատարմութեամբ հետեւեալ անմահ յիշատակաց արժանի կայսերական հրովարտակը ուղղելով իւր Բարձրապետին Մեծ Եպարդոսին, հրովարտակ մը որ ճաճկաստանի բոլոր հասարակութեանց որտեղուն մէջ բնութաւոր օրհնութեանց և սրագործի շնորհակալութեան յիշատակներ կը զարթոյցանէ:

Ահա առաջին հաս կը դնեմք նոյնին ամբողջ թարգմանութիւնը:

ՀՐՈՎԱՐՏԱԿ

ԿԱՅՍԵՐԱԿԱՆ

ՄԵԾՄԱՆՈՒԹ ՎԵՋԻՐԻ ԻՄ

ՄԱՀՄՈՒՏ ՆԵՏԻՄ ՓԱՇԱ

Բաղադրակը իւր Պետութեանց պարտքն է հասարակաց լրաւունքն ապահովելու նուիրել իրենց ջանքը: Այս սկզբան պահանջութեանը ծառայող միջոցներն ուրիշ բնուիլ ձեռք չեն կրնար բերուիլ, բայց թէ արդարութիւնն ամենուն համար ճշդիւ և անխտրաբար գործադրելով, և վարչութիւնն ալ կանոնաւորապէս կազմաւորելով: Անհատական շահերն երկրին բարեկարգութեամբն ու բարգաւաճմամբը միայն կրնան ապահովիլ, զի մասնական շահը սերտ կապակցութիւն ունի կանոնական շահուց հետ:

Ամենուն յայտնի է արդէն, թէ Մեր Դահաւալութեանն ի իւր, Մեր Կայսերական գիտաւորութեանց և զգացմանց առաջին առարկայն եղած է, Աստուծոյ օրհնութեամբ, Մեր Կայսրութեան մեծութիւնն ու փառքը, մեր ամեն կարգի հաստակաց անդորրութիւնն ու բարեկարգութիւնը, և մեր պետութեան երկրին բոլոր հարստութեանն ու բարգաւաճման համար պէտք եղած յառաջդիմութեան զարգացումը: Մեր այս գիտաւորութիւններն աւելի կատարելապէս արդիւնաւորելու համար

որոշելիք արտօնութիւններ չնորհել Մեր ամեն հպատակաց, և միանգամայն հասարակային վտահոլութիւնը լիովին ապահովող բարենորոգումներ հրատարակել: Հետեւեալ, Մեր այս Կայսերական հրովարտակաւ կհրամայենք որ հետեւեալ տնօրէնութիւններն ի գործ դրուին Աստուծոյ շնորհիւ:

Հասարակային իրաւունց ապահովութեան հիմն է նախ դատաստանական իշխանութեան պաշտօնին, գործադիր իշխանութեան միջամտութեան կատարելապէս ազատ ըլլալը, երկրորդ՝ ու է զեղծմանց դէմ օրինաց պաշտպանութիւնը:

Դատական ատենաներուն վրայ հասարակութեան վտահոլութիւնը դրաւելու համար, զանոնք սահմանելը միայն բաւական չէ, այլ պէտք է նաև որ այն ատենաներուն անդամներն իրենց ստոյգ արժանեօրն, անստղիւտ վարուքն եւ ուղղութեամբն, ինչպէս նաև արդարութեան և իրաւանց համաձայն գործելով, հասարակաց համարմանն ու յարգանաց արժանի անձինք ըլլան:

Մեր Արդարութեան Բարձր Ատենան այս ամեն պայմաններն ու բարենախնդրութիւններն իւր վրայ կեդրոնացնելու համար միայն հաստատուած է: Ուրեմն հարկ է սոյն խաբիւններուն վրայ հիմնել նորա կազմութիւնն ու իրաւաստական պաշտամունքը, և միանգամայն լրել բարեօրոնը մտցնել նորա պաշտամունց այլ և այլ մասերուն մէջ:

Ինչպէս որ դատական ատենից վարչական իշխանութեանն անկախութիւնը միայն կրնայ նոցա անկողնաւակութիւնն ապահովել, նոյնպէս դատաւորաց ալ (օրինաւոր պատճառաւ պաշտօնականութիւնն ի բաց առեալ) անկողնաւակութիւնը միայն կրնայ զանոնք ամենայն վտահոլութեան արժանի ընել: Պէտք է ուրեմն դատաւորաց ընտրութիւնն այն կերպիւ ընել, որ ամենուն յարգն ու վտահոլութիւնը դրաւէ:

Բաղադրային և պատժական (նիւզամիէ) ամեն ատենաներուն զուլնն եղող Վճռալինը ատենի (Տիւլանը թէմելի) նախագահին իրաւաստութիւնները բաժնուած են Դատական նախարարութեան իրաւաստութիւններէն, և այս ատենին երկու հատուածները մէկ առաջին նախագահ և մէկ փոխ-նախագահ պիտի ունենան:

Միանգամայն վերաբնութեան ատենան (Խաթիւնաֆ) և առեւտրական դատարանները պիտի միանան Դա-

տական նախարարութեան հետ, հետեւեալ առեւտրական նախարարութեան կըմնայ վաճառականութեան, արուեստից և երկրագործութեան զարգացմանն ու յառաջդիմութեանը վերաբերեալ խնդրոց զբաղիլ: Այս նպատակաւ, Արդարութեան բարձր ատենին կապուած վերաբնութեան ատենան՝ առեւտրական վերաբնութեան ատենին ինչպէս նաև եղեւնագատ ատենին իրաւաստութիւններն իւր վրայ պիտի միանան, հետեւեալ, քաղաքային, պատժական և առեւտրական գործոց յատկացեալ երեք դատարան պիտի ունենայ: Թէ՛ սոյն ատենին և թէ՛ Վճռալինը ատենին նախագահներն ու դատաւորները վերաբնութեան պիտի ընտրուին այն կերպիւ որ օրինաց պահանջած ամեն պայմաններն իրենց վրայ միանան:

Բաղադրային նախագատ ատենաներն ալ նոյն կերպիւ պիտի բարեօրոգին ու սահմանադրուին: Այս ամեն ատենից և դատարանաց անհամաձայն ամենամեծ ուղղորդութեամբ պիտի ընտրուին և իւրաքանչիւրին մէկ մէկ կայսերական Պէրաթ պիտի տրուի, որ առանց օրինաւոր պատճառի պաշտօնականութեանէ դանոնք ապահովէ: Միանգամայն յիշեալ անգամայն Կրօնութեան կամ Կրօնութեան պատճառաւ պաշտօնէն քաշուելու և հանդստեան թողակ ստանալու իրաւունքն որոշող կանոնադրութիւն մը պիտի չինուի:

Դատական գործոց կանոնաւոր և արդար տնօրէնութիւնն ապահովելու համար Արդարութեան բարձր ատենան այսպէս վերակազմելով՝ քաղաքային պատժական և եղեւնական ամեն ատենաները միօրինակ կազմաւորութեամբ կարող հետ կապելէ ետեւ, կուղենք որ նոյն կանոնները գործադրին նաև դատաւաց մէջ հաստատեալ դատական ատենաներուն նկատմամբ, որոց պաշտօնն է իրաւունք ընել Մեր հպատակաց և ամեն տեղ արդարութեան օրէնքը թաղաւորները:

Այդ ատենաներուն կազմութեան վրայ հասարակութեան կառավարչական մը չթողու և իշխանութեան միջամտութեանն ու ազդեցութեանն զանոնք ազատ ապահով համար բացառող կերպիւ հետեւեալ կը հրամայենք:

Մեր ամեն հպատակներն արտօնութիւն ունին իրենք ընտրելու թէ՛ յիշեալ Ատենաներուն և թէ՛ դատաւային վարչական խորհրդոց անգամներն ու դատաւորները, մասնա-

կան և ոչ մասնաւորապէս: Ըստ այսմ որոշ հրահանգներ պիտի զրկուին Տէրութեան ամեն դաւառներն որպէս զի այդ ատենաներն ու խորհուրդներն հաստատուին և վերը հրամայուած ձևին համեմատ կազմուին:

Դատաւարութիւնները դանդաղ նախկինը՝ տեղոյն վերաբնութեան ատենին նախագահութեան պաշտօնը պիտի վարեն, իսկ նահանգադրութեան և չըմնակալութեան քաղաքային և եղեւնագատ ատենաներուն նախագահներն ամենէն ձեռնհաս անձանց մէջէ պիտի ընտրուին:

Նահանգադրութեան և չըմնակալութեան ճէրիի ատենաներէն տրուած վճիռներուն ճէրիի նկատմամբ քնննութիւնը դատաւարութեան նախկինը կը վերաբերի: Եւ որովհետեւ դատական ատենից հարստատեութեան զլիւսաւոր նպատակն իւրաքանչիւր անձի իրաւանց ապահովութեան եւ րաշխաւորութիւնները կեդրոնացնել է, ուստի՝ մեր Մահմադական հպատակներուն Գրիստոնեայ և Մահմադական հպատակաց հետ բնեցած դատերն՝ ինչպէս նաև մեր Գրիստոնեայ հպատակաց իրարու կամ այլ ոչ Մահմադական կրօնքէ եղող հաւատակաց հետ ունեցած դատերն, ինչպէս դարձեալ այս վերջիններուն իրարու հետ ունեցած դատերը՝ քաղաքային, պատժական և եղեւնական ատենաներուն պիտի յանձնուին: Յիշեալ ատենաներուն դատաւորութեան վերաբերեալ օրէնքներն ու կանոնները՝ Մեր Կայսերական հրամանագրերուն համեմատ պէտք է շուտով ամբողջանան ու գործադրուին: Օրինաց հաւատարիմ պահպանութիւնը բոլորութեան դէմ ապահովութիւն մ'է հետեւեալ Ատենաներուն անգուղաւորութեանն առարկայ պէտք է ըլլայ:

Նմանապէս օրինաց տրամադրութեանց գործադրութիւնն, հաստատեալ ոճին ծանրութեան համեմատութեամբ, լրել նկատողութեան պէտք է առնուի, որպէս զի ոչ ոք առանց դատաստանի բանտարկուի, և թոյլանդանքն ալ երբեք ներելի չըլլայ: Ասոր համար պէտք է հաստատակել թէ սոյն սկզբանց հակառակ վարդապետները դատաստանի պիտի ենթարկուին, և օրինաց ամենայն խստութեամբ պիտի պատժուին, որպէս զի արդարութեան բացարձակ յարգանքն ապահովի:

Մեր հպատակաց իրաւունքն եւ րաշխաւորող հիմնական սկզբանց ամենակարեւոր կէտերն մին է պե-

տուժեան վճարելի հարկաց և տրոց բաշխման ինչպէս նաեւ հաւաքման մէջ ուղիղ համեմատութիւն մը հաստատել արդար եղանակաւ : Ճշմարիտ է թէ Գանձուն ընդհանուր հասոյթները՝ Տէրութեան վարչական և ղինուորական ծախսոց համեմատեալ են , և թէ այդ հասոյթներն երկրին հարստութեան և հասարակաց բարօրութեան հետեւեալ զարգացման հետ աստիճանաբար աւելցնելու միջոցները պէտք է վնասուել , բայց պէտք է նաեւ , և այս է Մեր Կայսերական կամրը , հրաժարել այն հասոյթից ճիւղերէն որք ժողովրդոց ներդասիրութեան պատճառմէն առանց կարեւոր չափ մը ընծայելու Գանձուն :

Մեր հպատակներուն վճարած ներքին տրոց և հանգանակութեանց զանազանութիւնը բաշխման և հաւաքման անկանոն վիճակ մը յառաջ բերելով , կը հրամայենք որ յիշեալ հարկերը միայն եղանակ մը գրտնուի և անմիջապէս դործադրի , որպէս զի Մեր Տէրութեան ժողովրդոց բեռը թեթեւայ արգար համեմատութիւն մը հաստատելով առանց զանազան օրինաւոր չափերն ալ վտանգի մէջ ձգելու :

Տասանորդի տրոց վրայ յաւելեալ քառորդին ջնջումէն զատ , զոր Մեր ամեն հպատակաց բարեկեցութեան համար Մեր ունեցած կայսերական հոգածութեամբ անցեալ երէն հրամայեցինք , պէտք է տակաւին ամենտաղբու միջոցներ ձեռք առնուի և թող չտալ որ տասանորդի տուրքը վարձակալաց միջնորդութեամբ հաւաքելու առթիւ բռնութիւններ ու անիրաւութիւններ գործուին , միանգամայն թող չտալ որ թէ՛ Մեր երկրագործ ժողովրդոց և թէ՛ Մեր կայսերական զանձուն մնաս մը բերուի :

Եւ որովհետեւ Մեր հպատակաց ուղղապէս վճարած հարկերուն ալ հաւաքումն որ յատուկ բնութիւն մը պէտք է ունենայ , դաւառաց մէջ ձապթիւններուն յանձնուած է , և այս եղանակին ալ զանազան հասկացում է այսօր , որ զանազանք որ ոստիկանութիւնն անհետեւ բնաւ չխառնուի տրոց հաւաքման գործերու , այլ մասնատուական և ոչ-մասնատուական ժողովուրդներէն ընտրեալ յատուկ հարկահաւաքող նշանակուին , որք յատկապէս պատրաստուելիք հրահանգաց համեմատ հարկերի հաւաքեն : Մեր կայսերական հաստատուն կամքն այս ըլլալով անյայտ ի դործ պիտի դրուի , որով թէ՛ Գանձուն իրաւունքն և թէ՛ հարկաց հաւաքման եղանակն երաշխաւորի :

Մեր հպատակաց չահերուն վերաբերեալ խնդրոց մին ալ անշարժ ստացուածոց սեփականագրերը (հէօճէթ) բարենորոգելու խնդիրն է : Սեփականագրեր տալու եղանակն իրաւաբաղադրիս և դաւառումն մէջ արգելաւորով , շատ անգամ զգուշացուած « աղբիւր բնաւ չզտնուելով , դատական ատեաններուն վրայ բազում աշխատութիւն կը ծանրանայ , դժուարութիւններ ու դատեր կը ծագին ի մնաս ժողովրդոց , և անշարժ կալուածոց արժէքը կը կոտորի : Այս անպատեհութեանց վերջ տալու համար , ամեն կարգի անշարժ ստացուածոց սեփականագրերն այսուհետեւ

տեւ միմիայն Տէֆթերհանէի ընդհանուր վերատեսչութեան կողմէ պիտի տրուին : Ասոր համար կատարեալ հիմնադիր մը պիտի ներկայացուի , որպէս զի Մեր ամեն հպատակաց սեփականութեան իրաւունքն ապահովի :

Մեր հանապազօրեայ փափաքանայ համեմատ Մեր ամեն հպատակաց կեանքն , ինչքն ու պատիւը պէտք է ապահովի : Հետեւաբար ոստիկանութեան ղինուորներն ամեն տեղերու բնակաց վստահութիւնը վայելող պարկեշտ անձանց մէջ պիտի ընտրուին : Ասանց պաշտօնին վերաբերեալ տնօրէնութիւններն անմիջապէս պիտի դործադրին , որպէս զի Մեր ամեն կարգի հպատակաց մէջ վստահութիւնն ու ապահովութիւնն առաւել ևս հաստատուի :

Մեր տէրութեան մէջ քաղաքակրթութեան յառաջդիմութիւնը Մեր բազմանայ առաջինն ըլլալով , և ժողովրդեան մը հարստութիւնն ալ բարեկեցութեամբ միայն կրնալու տալի , իշխանութեան պարտքն է Մեր հպատակներն ամեն բռնութիւններէ ու զեղծութիւններէ ազատ պահել , ինչպէս եւ ձրի ծառայեցնելու հարստահարական միջոցն , որ արդէն իսպառ արգելեալ է սկզբամբ , և որ ճամբաներու պողոտայներու և այլ հասարակաց օգտի վերաբերեալ շինութեանց համար ի դործ կը դրուէր , շինութիւնք որոց համար ժողովուրդը մեծ փոյթ և հայրենասիրութիւն ցոյց կուտայ : Պէտք է ուրեմն զգուշանալ որ մեր հպատակներուն հասարակային շինութեանց համար մատակարարած նպաստն առանց անձանց և չահուց հարստահարութեան և վնասու պատճառ մը չըլլայ : Հետեւաբար ներկայ պակասաւոր դրութիւնը պիտի բարենորոգի և առաւել երաշխաւորուէր թեմայով , որ և մանրամասն հրահանգներ պիտի տրուին վարչութեան պաշտօնատարաց , որպէս զի շարունակ հոկէն և ուշադիր ըլլան որ այս մասին Մեր կայսերական կամքը հաւաքող բան մը չը կրնայ երբեք գործուի :

Նկատելով որ մեր Պետութեան երկիրներուն մէջ երկրագործութիւնը արուեստներն ու վաճառականութիւնը բարենորոգելու և զարգացընելու համար պէտք եղած միջոցներ ձեռք առնելու և մեր հպատակաց հարստութիւնն աւելցնելու առաջադրանքն հարկ կայ , նկատելով նաեւ որ Պետական նախարարութեան բոլոր պաշտօնները մեր այս գիտաւորութիւնը զարգացնելու լիարժէք պիտի ըլլայ , կը հրամայենք որ յիշեալ թերութիւններէն ձեռնհաս և կարգաւոր անձանց խորհուրդ հարցուի , որոշմունքը Մեր կայսերական վաւերմանը ներկայացուի :

Մեր ամեն հպատակներն , որոնք Մեր իշխանական պաշտպանութեան ծախսոյն ներքին կապըն , պատկառելի և հաւատարմ են Մեր աչքին և Մեր արգարութեան զգացմանց առջ : Ասոր համար կհաստատուեն Պարտաբարաց և այլ կրօնական գլխոյ իշխանութիւնները զորս կիւրքին իրենց հասարակութեանց գործերուն համար , ինչպէս նաեւ իրենց կրօնից ազատ պաշտաման համար , յիշեալ հասարակութեանց ունեցած արտօնութեանց և աղաւթու

թեանց համաձայն : Այն ամեն դործերն որք յիշեալ հոգեւոր գլխոյ իշխանութեան , անոնց պիտոյից և անոնց յատուկ խորհրդոց ձեռնհասութեանը կը պատկանին , այսուհետեւ ալ պիտի շարունակեն իրենց շնորհուած իրաւանց և արտօնութեանց սահմանին մէջ մեր բոլոր պաշտպանութեանն առարկայ ըլլալ , և ամեն դիւրութիւնը պիտի շնորհուին իրենց Եկեղեցեաց , վարժարանաց և այլ Ազգային հաստատութեանց հիմնարկութեան և շինութեան համար :

Մեր ամեն կարգի հպատակներն իրենց արժանեաց և յաջողակութեան համեմատ Տէրութեան պաշտամանց հասնելու և աստիճաններ ստանալու աղաւթութիւն ունենալով միշտ , Մեր ոչ-Մահմետական հպատակներուն այդ պաշտամանց մէջ ընդունուիլը կը հաստատենք՝ երբոր անոնց ուղղութիւնն ու յաջողակութիւնը ճանշուած ըլլայ :

Ձինուորական ծառայութիւնէ ազատ մնալու տուրքն , որում Մեր ոչ-մահմետական հպատակներն ենթադրեալ են , Մեր մահմետական հպատակաց վրայ պարտք դրուած զինուորական ծառայութեան փոխարինութիւն ըլլալու համար հաստատուած է . բայց որովհետեւ իրաւանց հաւասարութիւնը պարտուց ալ հաւասարութիւն կենթադրէ , և ըստ որում տուրքը վճարողին տարիքն ու վիճակն արդար համեմատութեամբ ի հաշիւ չեն առնուած , և վերջապէս ոչ-մահմետական հասարակութեանց մէջ սոյն տրոց բաշխումն ու հաւաքումն արդար ու կանոնաւոր հսկողութեան միջնորդութեալ չէ , կը հրամայենք , իբրեւ նոր նշան Մեր արգարութեան , որ յիշեալ արդոց բաշխումն այն կերպիւ ըլլայ , որ Մեր ոչ-մահմետական հպատակներէն ամեն անոնք որ դեռ քսան տարու եղած չեն կամ քսան տարին անցած են , ինչպէս նաեւ հիւանդներն ու անկարներն ազատ մնան այդ տուրքէն : Ուշադրութիւն պէտք է ըլլայ , որ այդ հանգանակութիւնն անհատական բաժնի վրայ հաշուելու կանոնն այս անօրէնութեամբ չաւրուի , այլ տուրքն հանգանակողաց ստոյգ թուոյն համեմատ հաւաքուի , և երբոր այդ թիւն աւելնայ , Գանձուն հասոյթն ալ նոյն յառաջատուութեան հետեւի . վերջապէս այդ տրոց հաւաքումը , նոյն խի հանգանակողաց խնամօք պիտի կատարուի վերջ հրամայուած ձեւով : Այսպէս եղած ժամանակ , ղինուորական ծառայութեան ազատ մնալ ուղղով մահմետականաց համար որոշուած ներկայ մարդ զւելս 100 լիւրայի տուրքն ալ նոյն հաւաքարական սկզբան համեմատ 50 լիւրայի պիտի իջնէ :

Մեր տէրութեան երկիրներէն ու մանց մէջ Մեր ոչ-մահմետական հպատակները չեն կրնար կալուածատէր ըլլալ , և աղաւթներու մէջ կը դործածուին : Այս վիճակը Մեր արգարասէր զգացմանց հակառակ ըլլալով , այսուհետեւ բնաւ խտրութիւն չպիտի ըլլայ Մեր հպատակաց մէջ , թէ՛ դատարկ մնացած և աճուրդով վաճառուած հողեր դնելու մասին , և թէ՛ մասնաւորներէ վաճառեալ հողեր և այլ ինչքեր ստա-

նալու մասին : Հետեւաբար հողային ստացուածոց վրայ հաստատեալ օրինաց արամադրութիւններն ամենապատարեալ հաւասարութեամբ վայելելու ապահովութիւն պիտի տրուի անոնց :

Գաւառաց մէջ բնակեալ Մեր ոչ-Մահմետական հպատակաց կտակները պիտի յարգուին , և անշարժ հաս ժառանգաց (եթթիմ) ինչքերուն խնամակալաց (վալի) ձեռօք մատակարարուելուն խառնուիլ բնաւ ներքին չպիտի ըլլայ : Միայն թէ երբոր խնամակալաց և կտակատարաց դէմ յորու մատակարարութեան դանդաւ ըլլայ , այն ժամանակ իշխանութիւնը պիտի միջամտէ և անշարժ փահաններու ընչից մատակարարութիւնն իւր հսկողութեան ներքի առնուի :

Մեր կայսերական կամքէն բղւխած այս ամեն հրամանաց և արտօնութեանց զլիսաւոր նպատակն է Մեր վեհապետական իշխանութեան ներքի գանձուած ժողովրդոց բարեկեցութիւնն աւելցնել : Պետութեանց մեծութիւնը վառքն ու ապահովութիւնը չեն կրնար ուրիշ բանով հաստատ մնալ , բայց եթէ դործադիր իշխանութեանց ուղղութեամբն ու արգարութեամբ , հաստատեալ օրինաց ընդհանուր հնազանդութեամբ և իւրաքանչիւրին իրաւանց և յատկութեանց թէ մեծաց և թէ փոքունց կողմէ կատարեալ պահպանութեամբ : Ամեն անոնք որ Մեր Տէրութեան երկիրներուն մէջ սոյն սկզբունց համեմատ վարուին , Մեր կայսերական շնորհաց արժանի պիտի ըլլան , և անոնք որ հակառակ վարուին , զոր պատժոց պիտի ենթարկուին : Ուստի կհրամայենք որ Մեր վաւերացման ներկայացեալ կանոն մը հաստատուի , որպէսզի Մեր վեհապետական համանաց հակառակ դործերն և այլ շարութիւնները նշանակելու համար ամեն տեղեկութիւնը և խնդրուած մեղ ներկայացուին կատարելու ապահովութեամբ :

Նմանապէս կը կամրմար որ օրինաց անթերի պահպանութիւնն ապահովելու համար ձեռք առնուած միջոցներէն զատ կանոններ ու հրահանգներ պատրաստուին վալիներուն , Մեթէսարքիներուն , Գայմազաւներուն և առ հասարակ ամեն պաշտօնատարաց իրաւատուութեան սահմանները Մեր կայսերական հրամանաց համեմատ որոշելու համար վերջապէս կը կամրենք որ ամենէն հասկըցով թէ սոյն հրովարտեալ Մեր շնորհած արտօնութիւններն ու շնորհներ մի միայն անոնց համար են որք իրենց հաւատարմ և անկեղծ հպատակութեան պարտակալութիւնը կը կատարեն . իսկ անոնք որ այս ճանքէն դուրս ելած են , բնականաբար զուրկ պիտի մնան այս շնորհներէն :

Արդ , դուք որ Մեր Մեծաշուք վեղերն էք , սոյն վեհապետական հրովարտեալ պիտի հրատարակէք պէտք եղած ձեւով , թէ Մեր Մայրաքաղաքին և թէ՛ Մեր Տէրութեան ամեն զաւառներուն մէջ , և պիտի հսկէք որ ասոր պարունակած արամադրութիւնները ճշդիւ և շարունակաբար երթադրուին համար հարկ եղած ամեն միջոցները ձեռք առնուին :

Տուեալ ի 13 Ձիւրդատէ 1292
և 30 նոյ. 1873

Մասիս

Ա. Զ. Գ.

Լրագիրս գրամական անձ, կուլթեան մէջ գտնուելով, կը խնդրեմք մեր արդոյ դորձակալներէն և բաժանորդներէն որ տարեկանին ժամ առաջ խրկել բարեհաճին, եթէ ոչ պիտի պարտաւորիմք թերթերին դադրեցնել և անխնայ բաժանորդաց անուանքը մի ըստ մի ոջէ հրատարակել:

Վաղը տօն ըլլալով, թերթերնիս այսօր հրատարակեցինք:

Ա. Զ. Գ. Ա. Յ. Ի. Ն.

Կարան ահա ինչ և եղև իրենց, կըսէ առածը:

Ճիշդ տարի նման ֆարմասօն Մասիս իւր 1739 թուոյն մէջ չափազանց կրօնասէր ու բարեհաճ ձեւանալով, մասնաւոր խնդրէ (1) մը ընդհանուրի եղնելով, կեղծ ողբեր յօրինած էր հայ կղերի վիճակին վրայ, և ինքնիւրեն կը հարցնէր թէ ի՞նչ կընէ ժողովուրդը, երբ այս գայթակղութիւնները կը աւանդէ. որուն պատասխանն ալ ինքը տուած էր, ըսելով թէ՝ «բնականաբար կը գայթակղի, համարումն ու վստահութիւնը կը վերցնէ կղերին վրայէն, և հուսկ ուրեմն կեղեցիկն ու կրօնէն պաղելով՝ կամ Երանգաբանութեան մէջ կը գլորի, կամ տարբեր ուղիներու աննշան որս կըլայ»:

Ո՛րկէ կառնու Մասիս այս հետեւութիւնը, որ մինչև իսկ ժողովրդեան վրայ թերահաւատութեան կամ անհաւատութեան մուր քերու կը լինէ. միթէ ժողովուրդն իր կրօնքն ու եկեղեցին եկեղեցականաց համար կը սիրէ, թէ իր անձինն ու հոգւոյն վերակութեան համար: Մասիս ինքն ալ գիտէ թէ ժողովուրդն իր ըսածին պէս չը շարժիր. բայց իր և իրենեւրուն թերահաւատութիւնը ծածկելու կամ ինքնինքնին արդարացնելու համար այսպիսի մուր մը բոլոր հայ ժողովրդեան քերու կը յանդգնի:

«Անաչառ արգարութիւն պէտք է հաստատել այս Ազգին մէջ, յանցաւորը պատժել, արդարն ու առաքինին վարձատրել ու քաջալերել», կըսէ Մասիս. այս առաջարկութիւնը մենք ալ կը կրկնենք և կառաջարկենք որ Ազգին ամենաստուար մասը, ճշմարիտ հաւատացեալ մասը (ոչ թէ թերահաւատները) գայթակղեցնող հետեւեալ խրոզութիւնները քննէ ու դատէ Ս. Պատրիարք Հայրը, որպէս զի արդարութիւնը երեւան եղնէ, յանցաւորը պատժուի և արդարը վարձատրուի:

1. Խորիմեան Սրբազան ի՞նչ խուռնութիւնով 20 տարի հատ վանք ի՞նչ ընդ նմին ի՞նչ անարդար է թէ ինչպէս:

(1) Այս մասնաւոր խնդիրը Կիւրոյեան Խորեն վարդապետի շնորհ թուով խնդրէն է, որուն դէմ խորեն քննարկողը գիտեն, մեք եւս որ խորին միջոցաւ բողոքած և խոր վարդապետի սոյն գայթակղեցուցիչ հարցը հաստատարած ենք:

2. Խորիմեան Սրբազան թէ՛ Պօլեոն, թէ՛ դաւաճներէն և թէ՛ Ռուսիայէն հինգ հազար ոսկի մօտ դուր մը հաւաքեց վարագոյ վանուց մէջ վարժարան և տպարան հաստատելու համար. քանի՞ աշակերտ հասոյց և տպարանէն ի՞նչ արդիւնք եղաւ. արդեօք Ազգը իրաւունք չունի՞ որ այդ ահագին դուրմարին ի՞նչ բանի գործածուած ըլլալը և Խորիմեանին արդար կամ մեղաւոր ըլլալը գիտնայ:

3. Խորիմեան Սրբազան ի՞նչ պատճառաւ հազար հինգ հարիւր ոսկի պարտքի տակ ձգեց վարագոյ և անոր բոլոր արտերը դուրս դուրս փոխատու հայուն և քիւրտին, որոնք մինչև ցայսօր վարագոյ արտերը իրենց սեփականելով, կը վարեն ու կը հնձեն: Ժողովուրդը ազգային այս ստացուածաց արդի վիճակը գիտնալու ու հասկնալու իրաւունք չունի՞ արդեօք:

4. Խորիմեան Սրբազան ի՞նչ ըրաւ 13 ամբողջ տարիներ Մշոյ Ս. Կարապետի հօշակուոր վանքին մէջ. ի՞նչ արդիւնք ցուցուց Ազգին և ինչո՞ւ իր հայիւնները չտուաւ մինչև ցարդ:

5. Սրբազանութեանց մականունները հրեշտակակրօն Արթ. Գարեգին վարդապետ ի՞նչ ըրաւ Մշոյ Ս. Կարապետի վանուց մէջ և տարի փոխանորդի պաշտօն վարելով, և իր կուրդն անցուցած 2 հազար ոսկոյ դուրմարը ինչո՞ւ համար ետ չը պահանջուիր. վանօրէից խորհուրդը զայն կասկածելի դատապարտեց. ի՞նչ եղաւ այս դատապարտութեան հետեւանքը:

6. Սըլլըքանի մէջ Ս. Հաղորդութեան նշխարը շան վիզը կախող քիւրտը բանտարկութենէ ո՞վ ազատեց. կըսուի թէ Մշոյ Պատրիարքական փոխանորդ Աղուանեան և Մշոյ Ս. Կարապետի վանուց փոխվանահայր Սրբազանութեանց երկու վարդապետները Մշոյ Միւթեասարեփին միջնորդութիւն ըրեր և քիւրտը ազատեց են: Ստոյգ է այս. ստոյգ է նաև աղաւթաւ քիւրտին 200 ոսկի վճարած ըլլալը, զոր յայտնի կը քարոզէ եղբի Սուշ և որուն համար վաւերական դրեր հասած են մեզ այս օրերս. այս ոսկիները ո՞ր անխիղճ, անօրէն և անողորմ անձին կոկորդը մննացին:

7. Ի՞նչ եղան Աւաղաղիւրի խղճալեաց և Պարսկաստանի սովալուկ ազգայնոց համար հանդիսակեալ դուրմարները, որք տակաւին խորիմեան սրբազանի կոկորդը մնացած են. խիղճ կը ներէ՞, անօրէն Մասիս, որ խղճալի ազգայնոց լուսմանը այսպէս յափշտակուին և յափշտակողը «բէ», «բէ», «բէ» և «բէ» եկեղեցիէն տխուրօր կըլին:

8. Ի՞նչ եղաւ կեղերոնական անտուկի 130 հազար զրէյ դուրմարը, զոր խորիմեան սրբազան անխիստութեան երկու ամիսներուն մէջ իր կոկորդն անցուց: Ի՞նչ պատճառաւ այս ահագին դուրմարը ետ չը պահանջուիր, ի՞նչ, միթէ դրամը ազգաց կենսական խնդիրը չէ. և երբ Խորիմեան մը ազգին կեղերոնական անտուկին, վարագոյ վանքին, Մշոյ վանքին, հասարակաց քաւին, Աւաղաղիւրէ և Պարսկաստանի խղճալեաց դուրմարները իր կոկորդը կանցունէ, և բոլորովն կը փճացնէ ասոր անոր

կերցնելով, Ազգը իրաւունք չունի՞ այդ դուրմարներուն հաշիւը փնտռելու և միթէ Պատրիարքը պարտական չէ՞ այս եկեղեցականները դատելու և պատժելու, իրը Ազգին կենաց դաւաճանները, որք զԱզգը և եկեղեցին խաբելով և խաբըրելով, այնքան փնտնէր հասուցին:

9. Երբ Խորիմեանի համար կասկած կայ թէ ֆարմասօնութեան կհետեւի, պէտք չէ՞ որ դատուի և ճշմարտութիւնը երևան գայ, և եթէ իրօք ֆարմասօն է, պատժուի. իսկ եթէ չէ, ժողովրդեան գայթակղութիւնը վերնայ:

Բայց եթէ Մասիս այս յանցանքները թերթ և անտեղի կը կարծէ, թո՛ղ յայտնի ըսէ. և եթէ չնուրբեան գործերը միայն յանցանք կը համարի եկեղեցականաց համար, այդ մասին ալ կը հրաւիրեմք զինքը որ Խորիմեանի դէմ վանեցուց հրատարակած տետրակը անդամ մը աչքէ անցնէ:

Շարունակէ

Բաղէշի առաջնորդական Տեղապահ գեր. Տ. Ստեփան Ծ. վարդապետ Արղումանեան քանի մը օր առաջ մայրաքաղաքի հասաւ Բաղէշի առաջնորդական պաշտօնէն բուրովին հրաժարելով:

Ստեփան վարդապետի հրաժարման պատճառները շատ են, որոնց էն գլխաւորն է ազգային վարչութեան մատուցած առաջարկութեանց և ինքզնիքներու անդորրձադրելի և անպատասխանի մնալը:

8-9 ամիս առաջ սոյն վարդապետը Բաղէշի առաջնորդ ընտրուեցաւ տեղւոյն երեսփոխանական ժողովոյ դադանի քուէովը, որոյ տեղեկագիրը Ազգ. վարչութեան խրկուեցաւ ի ժամանակին:

Սոյն տեղեկագիրը ամիսներ ամբողջ վարչութեան դրասեղանին վերայ մնաց և թերևս չը կարգացուեցաւ ալ. այնպէս որ վարչութիւնը ո՛չ ընտրութիւնը վաւերացուց և ո՛չ իսկ աշօրինաւոր է, ըսաւ:

Ուստի չեմք կրնար հասկնալ թէ վարչութիւնը ի՞նչ պատճառ ունէր սոյն ընտրութիւնը չը վաւերացնելու, կամ եթէ ունէր պատճառաւ մը, ինչո՞ւ համար տեղեկագիրը անմիջապէս ետ չը դարձուց:

Երբ Բաղէշ անկնամ և անհովիւ մնացած է այսօր, չեմք գիտեր թէ պատասխանատուութիւնը որի կը վերաբերի:

— Ուրեմն օր Խառն ժողովը նիստ ըրաւ ի Ղալաթիա, ուր Ս. Պատրիարք Հօր մէկ գիրը կարգացուեցաւ որ երեսփոխան փոխանորդ գեր. Սիմոն Կախիկոպոս ժամանակի մը համար Պատրիարքական տեղապահ կարգել կառաջարկէր:

Ժողովը այս խնդրոյն վրայ չկրցաւ վերջնական որոշում մը տալ:

Այս մասին մեր ըսելիքը յաջորդ թուով:

— Խառն ժողովը որոշեց որ վանքի արժ. Տ. Պօղոս վարդապետ երեք ամսոյ չափ Լիմ անապատը երթայ նստի, և եթէ մինչև այն ատեն ո՛ր է պաշտօնական ամբաստանութիւն մը երևան չեղնէ, ինքը բոլորովն անպարտ հրատարակուի:

Ժողովը իր այս որոշումը ի պաշտօնէ Պօղոս վարդապետի ալ հաղորդեց:

— Շարունակ օր Ռուսաց դեսպան վսեմ Իկնաթիէլ Զօրապետի անուանակոչութեան տօնն ըլլալով, ամեն Ս. Պատրիարք Հայրը շնորհաւորի դրաց և մեծ յարգանք ընդունուեցաւ:

Հետեւեալ օրն ալ, կիրակի, Բերա երրորդութեան եկեղեցին Քաղ. Ժողովոյ արտաքին կարգի դուրմարեալ նիստին նախագահեց Տեղապահ Խնդրոյն վրայ խորհրդակցելու համար: Տակաւն չկրցինք իմանալ թէ այս մասին ի՞նչ որոշում տրուած է ժողովին կողմանէ:

ՀԱՄԱԳՈՒՄՍԻ ԺՈՂՈՎ

ԵՆ

ԱՂԹԱՄԱՐԱՅ ԻԱՋԱՏՈՒՐ ԵՊԻՍԿՈՍՍ

Աղթամարայ կաթողիկոսական հին աւուրց խնդիրը վերջնապէս լուծելու համար մայրաքաղաքիս եկեղեցական հայրերը հինգաթիւ օր դուրսդադունդ Ազգ. Պատրիարքարան դուրմարեցան որոյ թիւը 42ի կը հասնէր:

Ամեն Ս. Պատրիարքը բացակայ գտնուելով, կրօնական ժողովոյ ատենապետ գեր. Խորեն Սրբազան սոյն խնդրոյն համառօտ յիշատակութիւնն ըրաւ և բաւական խօսքեր խօսուելէ վերջը, ժողովը 42 քուէից 39 քուէով, այսինքն ամենաբացարձակ առաւելութեամբ ԱՆՊԱՐՏ հրատարակեց զիստապետ Եպիսկոպոս հետեւեալ իմաստուն վճռագրով:

«Համագումար ժողովս հրաւիրուած լինելով յԱմենապատիւ Տ. «Ներսէս Սրբազան Պատրիարք» Ազգ. թամարայ Խաչատուր Սրբազանի «Էր նախորդին Պետրոս Կաթողիկոսին սպանութեան մէջ Բ. Դրեւ» «նէն ժամանակաւ եղած մեղադրութեան կասկածին վրայ եկեղեցականօրէն իւր վճիռը տալ, այսօր «գումարեալ յետ լիուրի խորհրդա» «ծութեանց և հասուն ընտրութեանց, «յետ ըսելոյ և զիստապետութիւն» յիշեալ Սրբազանի յատենի ժողովոյն: Նկատելով Ա. Քանի որ Խա» «չատուր Կաթողիկոս Ազգին կող» «մանէ ամբաստանեալ չէ»:

«Բ. Քանի որ ո՛չ Բ. Դրան և ո՛չ «ալ Ազգային վարչութեան առջև «բացարձակ ամբաստանող մը ունե» «ցած չէ այս մասին»:

«Գ. Քանի որ Խաչատուր Կաթո» «ղիկոսի վրայ իւր նախորդին Պետ» «րոս Կաթողիկոսի սպանման ոճրոյն «մասնակցութեան կասկած յարու» «ցանող Բ. Դրան իշխանութիւնը «(որ միակ վճռատու և հեղինակ է «ոճրադործական խնդրոյ,) մինչև «ցարդ չկրցաւ յիշեալ Սրբազանի «վրայ և ո՛չ մի ինչ ստուգելու իւր ա» «սելիք մը չունենալն վերջապէս «յայտնած է»:

«Համագումար ժողովս կը վճռէ «թէ» Խաչատուր Կաթողիկոս իւր նա» «խորդին» այսինքն Պետրոս Կաթողի» «կոսին սպանման ոճրոյն մէջ Բ. Դր» «րան ժամանակաւ յարուցած կաս» «կածէն ԱՋԱՏ և ԱՆՊԱՐՏ է Ազգին, «եկեղեցւոյ և խղճի առջև»:

«Ուստի Ամենապատիւ Տ. Խաչա» «տուր Սրբազան Կաթողիկոս ո՛չ մի» «այն ըստ նախորդ վճռոյ Համագու» «մար ժողովոյն որ ի մետասաներ» «բորդ Մարտի 1874 ամին ՕՐԻՆԱԽ» «ՈՐ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ Է Տանն Աղթա» «մարայ, այլ և ամենայն կասկածք

